

## De apostel

De Apostel Jacobus, wiens feestdag men viert op 25 juli, draagt de naam van 'de Meerdere' om hem te onderscheiden van een andere apostel Jacobus, die we Jacobus de Mindere noemen.

Jacobus en Johannes, die beiden visser waren, waren de zonen van Zebedeus en Salome en hadden de bijnaam Boanerges (Zonen van de Donder). Met zijn broer en Petrus vormde Jacobus de Meerdere de top drie van de apostelen en behoorde tot de binnenste kring van Jezus' vertrouwelingen. Met Petrus en Johannes was hij getuige van gebeurtenissen, waar de andere apostelen op een afstand moesten blijven. Zo was hij aanwezig toen Jezus in een kolom van licht veranderde en hij erbij in Getsemane toen Jezus vroeg om 'de beker aan hem voorbij te laten gaan'.

Na de dood van Christus werd Jacobus een vurig verkondiger van de leer van Jezus in het Heilige Land en werd hij hoofd van de christengemeente te Jeruzalem. Hij zou ook in Spanje het evangelie hebben verkondigd. Hier zou de Maagd van de Zuil aan hem verschenen zijn. In Jeruzalem bekeerde hij dwaalleraren en wierp hun toverboeken in zee. De Joden waren daarom zeer verontwaardigd en brachten hem voor de Hoge Raad en lieten hem geselen. Hij werd toch weer vrijgelaten, maar in het jaar 42 werd hij op last van koning Herodes - Agrippa I te Jeruzalem onthoofd. Bij deze terechtstelling zouden zelfs zijn beulen zich hebben bekeerd, waarna deze ook de marteldood ondergingen.

Zijn volgelingen namen zijn lichaam via de haven Joppa naar Galicie, waar ze hem aan de voet van de Libredon begroeven. Als gevolg van oorlogen en ontvolking raakte deze christelijke bedevaartsplaats in vergetelheid. (naar: Irieense Kronieken). De legende vertelt ons dat het lichaam van de martelaar (Jacobus) in een cederhouten kist werd gelegd, vervolgens op een schip werd geplaatst en geleid door engelen de Middellandse Zee werd overgevaren waarna het tenslotte aankwam in Galicie (Spanje) in de monding van de rivier de Ulla.

## Santiago de Compostela

Men kan zich afvragen waarom Santiago de Compostela zo'n geweldige bekendheid kreeg en waarom in de loop der eeuwen duizenden pelgrims te voet uit alle landen van Europa daarheen trokken. Het werd naast Jeruzalem en Rome de voornaamste bedevaartsplaats. Men kan de verering van de relikwieën van de Heilige niet scheiden van het idee van een kruistocht. Santiago symboliseerde de herovering van Spanje op de Moren. De herovering duurde van 700 tot 1492.

Sint Jacobus werd nog te meer uitgekozen als de beschermer in die strijd, omdat hij in 844 in de slag van Clavijo verschenen zou zijn aan koning Ramiro, rijdend op een wit paard, het



zwaard in de vuist, en zo de Moren op de vlucht zou hebben gejaagd. Toen zou de bisschop van Iria Flavia, Theodemir, de sarcophaag ontdekt hebben. Koningen bouwden daarna op die plaats een prachtige basiliek.

Men noemde de plaats 'Het veld van de ster', in het spaans 'Compostela'. De ligging van het terrein werd echter in het voortschrijden van de tijd vergeten.

Totdat in ongeveer 830 (sommige bronnen zeggen 812 of 814) de plek op wonderbare wijze werd onthuld aan een vrome monnik, die als kluizenaar in het gebied woonde. De plek van het graf van de heilige zou bekend worden als Santiago de Compostella. Santiago is spaans voor "heilige Jacobus". Compostella zou afgeleid kunnen zijn van het latijnse woord "compostum", wat vrij vertaald "begraafplaats" betekent. De plek waar het graf is gevonden was inderdaad een Romeinse begraafplaats.

Het zou echter ook van 'Campus Stellae' (sterrenveld) afkomstig kunnen zijn, wat voortkomt uit de legende dat de monnik die het graf vond, werd geleid door een ster die over het veld scheen waar de overblijfselen van de heilige Jacobus werden gevonden.

In de loop van de tijd ontwikkelde zich een cultus rond de heilige Jacobus, met als gevolg dat tegen het eind van de 11e eeuw de bisschop van Iria, in wiens bisdom Santiago de Compostella lag, toestemming van de paus kreeg om zijn zetel naar Compostella over te brengen, alwaar een nieuwe basiliek werd gebouwd ter ere van de heilige Jacobus.



## Jacobus, de pelgrim

Oorspronkelijk werd de Heilige Jacobus de Meerdere alleen afgebeeld als grijsaard en Apostel.

Voor de 12de eeuw ziet men hem dan ook slechts vergezeld van het algemene apostelattribuut: 'het Boek'. Ook verschijnt het zwaard, oorspronkelijk alleen als zinnebeeld van zijn onthoofding, maar later ook als teken van zijn patronaat over strijders, ridders en krijgslieden.

Het zwaard heeft dan vaak de vorm van het Sint Jacobuskruis, een rood kruisvormig zwaard waarvan de dolkvormige dwarsarmen eindigen in lelies met de Sint Jacobusschelp in het midden.

Sedert de late Middeleeuwen wordt hij ook afgebeeld als pelgrimsvader en schutspatroun van de pelgrims met staf, kalebasfles en Sint Jacobusschelp. De Sint Jacobusschelpen werden gevonden aan de kust van Galicie. Jacobus wordt zo sterk met de bedevaart naar zijn graf geassocieerd, dat hij zelf ook als pelgrim wordt afgebeeld: met grote hoed, Jacobusschelp, pelgrimstas en -staf en met waterkruik.

Vele duizenden mensen hebben de pelgrimstocht naar Santiago ondernomen. In het heilige jaar 2004 waren dat er bijna 180.000. In de middeleeuwen gingen op het hoogtepunt jaarlijks 0,5 miljoen mensen (op een bevolking van 50 miljoen) op pelgrimage naar Santiago. Dat gebeurt niet altijd uit religieuze motieven. Het is ook een enorme sportieve prestatie om te voet of met de fiets naar noordwest Spanje te gaan.

Toch zit er vaak meer achter. Veel mensen zoeken stilte, inkeer, de confrontatie met zichzelf en met God. En daar biedt de lange tocht naar Jacobus' graf alle gelegenheid toe.

## Cabo Fisterra

Al voor onze christelijke jaartelling marcheerden Romeinse legioenen naar Fi(ni)sterre, 'het eind van de wereld', aan de kust van de dood om daar de zon in de onderwereld te zien wegzakken.

Van de romeinse legioenen van Caius Brutus wordt verteld dat ze naar Fisterre zijn gemarcheerd. Vanaf de kaap hebben zij vol ontzag de zon gezien, die langzaam in de onderwereld wegzakte. Ongetwijfeld zullen ook zij de oude keltische riten van aarde, water en vuur hebben uitgevoerd. Hierbij wordt het haar geknipt, wordt in de zee gebaad en wordt iets persoonlijks uit hun verleden verbrandt bij zonsondergang. Ook nu nog lopen de 'hardcore' pelgrims door naar deze plaats aan de kust. En nog steeds wordt door hen bij zonsondergang het eeuwenoud keltisch ritueel van water, vuur en aarde uitgevoerd.



## De pelgrim

Elk jaar gaan vele duizenden pelgrims op weg naar Santiago de Compostela; zowel te voet, te paard als op de fiets. Dit zijn door de katholieke kerk erkende manieren van pelgrimage. Om zich te kwalificeren als pelgrim moet op zijn minst 100 km te voet of 200 km te paard of op de fiets worden afgelegd.

Veruit de meeste pelgrims lopen alleen de vereiste honderd kilometer. Dit zijn bijna allemaal echte gelovigen. Zij beginnen meestal in Ponteferrada, hetgeen hen dan recht geeft op een Compostela en hoopten daarmee een zegen te krijgen en/of een aflat voor hun zonden. Dat wil zeggen een vermindering of algehele kwijtschelding van hun straf - of de straf van een familielid - in het vagevuur. In het heilige jaar, als de naamdag van St. Jacobus op zondag valt, kunnen alle pelgrims rekenen op een volle aflat, waarmee al hun zonden vergeven zouden worden.

*Niet het einddoel, maar de weg daar naartoe is het belangrijkste.*

Een pelgrimage is een tocht naar een plek van spiritueel belang met de bedoeling om inzicht te verwerven. Niet het einddoel, maar de weg ernaar toe, is hiervoor de manier.

In de christelijke wereld werden pelgrims vernoemd naar de drie belangrijkste plaatsen van pelgrimage: **Romeiri** voor hen die naar Rome gingen en **Palmeiri** voor degenen die naar Jeruzalem gingen. Degenen die naar de Tombe van de Heilige Jacob in Compostela gingen werden **Peregrinos** genoemd. Letterlijk: 'zij die door het veld gaan'.

Een tot de verbeelding sprekende groep zijn de lange afstands-wandelaars. Zij vertrekken net als de pelgrims van vroeger te voet vanuit hun woonplaats. Voor langere tijd laten zij de vertrouwdheid en de gemakken van thuis achter televisie en alleen zichzelf als gezelschap.

### Naschrift

Geheel in de geest van de legende van Jacobus heb ik de informatie over Sint Jacobus van diverse bronnen overgenomen. Soms klakkeloos overgeschreven, soms een eigen draai eraan gegeven, maar nimmer heb ik enig onderzoek gedaan naar bronnen, herkomst of waarheidsgehalte.

---

## Santiago de Compostella

De stad heet officieel kortweg Santiago, maar er zijn nog veel meer steden die zo heten. Compostella is een toevoeging, die vooral wordt gebruikt als men de stad als bedevaartsoord beschouwt. De gecombineerde naam 'Santiago de Compostella' kan dan ook worden vertaald als: 'Santiago, bijgenaamd Compostella'.

Vaak wordt gezegd dat de toevoeging komt van *Campus Stellae* (Sterrenveld), vanwege de ster die, volgens de overlevering, het gebeente van Jakobus op deze plaats heeft aangewezen. Een betere verklaring is dat de naam is afgeleid van het Latijnse *compos[er]itum* of in het plaatselijke Latijn *composita tella*, wat wijst naar een *begraafplaats* of *kerkhof*. Bij archeologische opgravingen tussen 1946 en 1959 werd inderdaad een Romeinse [necropool](#) gevonden.

## Bedevaartsoord

Santiago de Compostella is een van de belangrijkste christelijke [bedevaartsoorden](#). [Pelgrims](#) uit heel Europa eindigen hier hun voettocht. Deze voettocht noemt men de [Camino de Santiago](#) (De weg naar Santiago). De pelgrims op weg naar Santiago zijn herkenbaar aan de [sint-jakobsschelp](#), het teken van de heilige Jakob. De schelp heet in het Latijn *Pecten jacobaeus*, in het Duits *Pilgermuschel* (pelgrimsschelp) of *Jakobsmuschel* en in het Frans *coquille Saint-Jacques*. De schelp wordt gedragen met de sluiting naar boven (in tegenstelling tot de schelp van oliemaatschappij [Shell](#)). Dit dier wordt langs de Galicische kust gekweekt (de kwekers zeggen niet precies waar, om diefstal te voorkomen) en is onder de naam *vieira* in de Galicische restaurants een gewilde delicatessen. De weg naar Santiago (in het Spaans ook wel 'el camino'; de weg genoemd) kent veel van deze tradities. Zo laten pelgrims een van huis meegenomen steen achter bij Cruz de Ferro waarmee ze symbolisch hun zonden van zich afleggen en (letterlijk) verlicht hun weg vervolg

## Geschiedenis

De *Camino Francés* in zijn huidige loop is in de eerste helft van de [11e eeuw](#) ontstaan; er wordt echter aangenomen dat de route al veel ouder is. Al voor Christus was [Finisterre](#) het

eindpunt van een [heidense](#) tocht. Het klif, 90 kilometer westelijk van Santiago, is door de [Romeinen](#) Finisterrae gedoopt, wat 'einde van de wereld' betekent. De traditie van de bedevaart naar St. Jacob in Compostella gaat terug naar de tijd van Karel de Grote, nadat volgens de legende in 814 zijn graf in Compostella gevonden was.

Santiago de Compostella kon in de elfde eeuw niet alleen zo'n belangrijke bedevaartsplaats worden vanwege de wonderbaarlijke verhalen over de apostel Jakobus, maar ook omdat de [Abdij van Cluny](#) in de elfde eeuw de godsvredeweging ging stimuleren die erop gericht was in West-Europa een grotere veiligheid te bewerkstelligen. Deze eerste kerkelijke vredesbeweging stimuleerde niet alleen giften aan kerken en kloosters, maar ook de bedevaarten naar Santiago en daarmee de opkomst van de Romaanse kunst langs de pelgrimswegen. Tot in Spanje is daardoor de invloed van de architectuur van Cluny merkbaar. De betekenis van Cluny en de pelgrimages naar Santiago voor de [reconquista](#) tegen het islamitische Marokkaanse rijk in Zuid-Spanje is overigens beperkt. Verhalen over de heilige Jakobus en de strijd tegen de [Moren](#) dateren op zijn vroegst uit het einde van de elfde eeuw, toen de grote trek al op gang gekomen was. De enkele afbeeldingen van *Matamoros* (de Morendoder), zoals te zien zijn in de [kathedraal van Burgos](#) dateren zelfs pas uit de 16e en 17e eeuw.

De pelgrimshandleiding in het vijfde boek van de [Codex Calixtinus](#) uit de 12e eeuw noemt voor [Frankrijk](#) vier verschillende [pelgrimsroutes](#). Deze beginnen respectievelijk in [Tours](#), [Vézelay](#), [Le Puy](#) en [Saint-Gilles-du-Gard](#), bij [Arles](#). De eerste drie komen samen in [Saint-Jean-Pied-de-Port](#) in de Franse [Pyreneeën](#), de route vanuit Arles komt via de [Somportpas](#) Spanje binnen, loopt via [Jaca](#) en komt bij [Puente la Reina](#) bij de andere routes vanuit Frankrijk.

Sinds [1993](#) is het Spaanse deel van de pelgrimsroute in de [werelderfgoedlijst](#) van [UNESCO](#) opgenomen. De Franse routes maken sinds 1998 deel uit van deze lijst.

## Beweegredenen

Van oudsher hebben bedevaarten, naar welk bedevaartsoord ook, een religieus karakter: pelgrims reisden daar naartoe ten einde daar aanwezige [relikwieën](#) te vereren. Ook ondernam men een bedevaart ter uitvoering van een aan God gedane belofte, of bij wege van boetedoening. In de [Middeleeuwen](#) werden bedevaarten niet zelden als straf opgelegd door kerkelijke of zelfs wereldlijke rechtbanken.

Religieuze (of in elk geval levensbeschouwelijke) motieven spelen ook thans vaak een rol. Doch een aanmerkelijk deel van de pelgrims dat tegenwoordig naar Santiago reist doet dit vanwege het cultuurhistorische erfgoed op de route, vanwege de fysieke uitdaging of om, vaak in samenhang met ontwikkelingen in het eigen leven, geruime tijd in een geheel andere omgeving te verkeren

Tiny Verboord.